

Svart arbete i 27 EU-medlemsstater och Norge

Sammanfattning

Inledning

Sedan tidigare rapporter publicerades om vilka insatser som gjordes mot svart arbete i EU:s 27 medlemsstater och Norge (Eurofound 2008, 2009) har den pågående recessionen fått fäste. Syftet med denna rapport är att ge en aktualiserad översikt över politiska strategier och åtgärder som har genomförts för att motverka svart arbete sedan recessionen började 2008.

Sammanhang

Det finns två kontrasterande synsätt när det gäller vad som händer med den svarta ekonomins storlek vid ekonomiska kriser. Det ena är att den växer i förhållande till den vita ekonomin. Teorin är att företag och hushåll försöker spara kostnader för att motverka sjunkande vinster och inkomster genom att ersätta vitt arbete med svart och att arbetslösa är mer villiga att arbeta svart för att klara sig. Det andra synsättet är att den svarta ekonomin minskar på grund av den lägre efterfrågan på svart arbete som följer av att mindre pengar finns tillgängliga. De sektorer till vilka svart arbete av tradition är koncentrerat (t.ex. byggbranschen och restaurangbranschen) drabbas hårdare vid en ekonomisk kris, och det svarta arbetet ersätts med "flexibelt" och billigare vitt arbete.

Så hur har då den svarta ekonomin förändrats i storlek sedan recessionen började? Har den vuxit eller krympt? Uppskattningar gjorda av Schneider (2012) visar att utöver en liten ökning mellan 2008 och 2009 i större delen av EU27 har storleken på den svarta ekonomin minskat stadigt och stegvis från motsvarande 22,3 procent av BNP 2003 till 18,4 procent fram till 2012. Trenden är tydlig i alla de 27 EU-medlemsstaterna och i Norge.

Trots den gemensamma utvecklingen varierar den svarta ekonomins storlek kraftigt mellan medlemsstaterna, från 7,6 procent av BNP i Österrike till 31,9 procent i Bulgarien. Det finns faktiskt en tydlig nord-sydlig och öst-västlig gräns i EU27-området. De länder som har mindre svarta ekonomier än genomsnittet är i huvudsak medlemsstaterna i Väst- och Nordeuropa, och de medlemsstater som har större svarta ekonomier än genomsnittet ligger antingen i östra Centraleuropa eller i Sydeuropa.

Vem drabbas då av den svarta ekonomins krympning under den rådande ekonomiska krisen? I de nordiska länderna lider de som har ett vitt arbete och har för vana att dryga ut sin inkomst med svart arbete mer än andra av nedgången av den svarta ekonomin under den pågående recessionen. I Sydeuropa är det de arbetslösa som drabbas hårdast. Detta gäller också västra och östra Centraleuropa samt EU27 som helhet. Även när arbetslösa får svart arbete är det sämre betalt och årsinkomsten är lägre än för den som har en laglig anställning och dessutom arbetar svart.

Resultat

Sedan recessionen började har ett brett urval av politiska strategier och åtgärder införts för att motverka svart arbete i hela EU27. En avskräckande strategi som går ut på att driva fram efterlevnad genom att upptäcka och bestraffa svart arbete dominerar fortfarande i de flesta medlemsstater, men sedan recessionen började har möjliggörande alternativ fått bredare spridning. En möjliggörande strategi bygger på uppmuntran och incitament för individer och företag att gå över till den formella ekonomin.

År 2010 hade 90 procent av de 30 länderna i EES-området och Schweiz infört politiska åtgärder för att förhindra företag och individer från att ge sig in i svart arbete, 64 procent av länderna använde en eller flera botande åtgärder för att göra det möjligt att gå över från svart till vitt arbete och 69 procent hade antagit åtgärder för att främja en bättre "skattemoral". Urvalet av möjliggörande åtgärder är dock fortfarande relativt begränsat.

Utöver att göra efterlevnad enklare har endast ett begränsat antal länder antagit andra förebyggande politiska åtgärder. Utöver direkta riktade skatteincitament (t.ex. inkomstskattelättnader, skattesänkning och subventionssystem) hade mindre än en tredjedel antagit botande politiska åtgärder, och utöver medvetandehöjande kampanjer hade mycket få antagit andra åtagandeåtgärder. Likväl har många innovativa politiska åtgärder genomförts i vissa länder sedan recessionen började, som skulle kunna överföras till andra länder. Dessa åtgärder har tagits med i kunskapsbanken med politiska åtgärder för god praxis som åtföljer den här översiktsrapporten (se <http://www.eurofound.europa.eu/areas/labourmarket/tackling/search.php>).

Slutsatser

Det första viktiga konstaterandet i denna sammanfattande rapport är att många nya politiska åtgärder tillämpas i de 27 EU-medlemsstaterna och Norge som kan överföras till andra sektorer och länder. Om medlemsstaterna använder den åtföljande kunskapsbanken för att identifiera nya möjligheter till politiska initiativ som breddar deras politiska repertoar har ett viktigt mål uppnåtts. Rapporten innehåller förslag på politiska åtgärder för god praxis som medlemsstaterna kan överväga.

Det andra viktiga konstaterandet är att det finns ett starkt samband mellan de mer övergripande åtstrammingsåtgärderna och den svarta ekonomins storlek och tillväxt. Vid utvärderingen av konsekvenserna för svarta ekonomier av dels de nyliberala åtstrammingsåtgärderna med skattesänkningar, fortsatt avreglering och minimering av statlig intervention, dels de socialdemokratiska åtgärderna med en ökning av statens utgifter och förstärkning av välfärdssystemen, visar rapporten att de nyliberala åtgärderna har ett starkt samband med större svarta ekonomier medan de socialdemokratiska åtgärderna har ett samband med mindre svarta ekonomier. Det är inte bara det att det saknas samband mellan lägre skatter och mindre svarta ekonomier, dessutom finns det ett positivt samband mellan välfärdssystem med högre utgifter för arbetsmarknadsåtgärder, socialt skydd, omfördelning och större jämlikhet (mätt med Ginikoefficienten) och mindre svarta ekonomier.

Sådana resultat måste dock hanteras med försiktighet. Trots att sambanden inte visar på ett direkt orsakssamband tyder de på att det finns någon form av förhållande mellan de typer av åtstrammingsåtgärder som vidtas och de svarta ekonomiernas storlek och tillväxt. Det kan vara användbart att göra en longitudinell utvärdering inom varje medlemsstat för att se om det finns ett motsvarande starkt samband mellan å ena sidan utgifter för arbetsmarknadsåtgärder och det sociala skyddsnätet och å andra sidan svarta ekonomiers storlek. Om ett starkt samband kan påvisas skulle detta ge ytterligare stöd för att storleken på svarta ekonomier är kopplad till den bredare ekonomiska och sociala politik som förs. Syftet med översiktsrapporten är att erbjuda en resurs som beslutsfattare kan använda för att välja effektiva politiska strategier och åtgärder.

Mer information

Rapporten *Undeclared work in 27 European Union Member States and Norway* finns på <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2013/243/en/1/EF13243EN.pdf>

Vill du veta mer, kontakta enhetschef Donald Storrie på dst@eurofound.europa.eu